

Di sản Đức Thánh cha Phanxicô

(Nhà báo Francesca Schianchi phỏng vấn triết gia Massimo Cacciari*)

“Sứ mệnh của Đức Thánh cha Bergoglio đã được viết sẵn trong cái danh xưng mà ngài chọn vào buổi tối ngày 13/3/2013 khi được mật nghị hồng y bầu chọn.” Triết gia Massimo Cacciari mở đầu với nhận định này, sự triệu gọi thánh Phanxicô nghèo khó thành Assisi để suy ngẫm về vai trò và di sản của vị giáo hoàng vừa qua đời: *“Ngài là trường hợp duy nhất : Chưa từng có vị giáo hoàng nào trực tiếp tự quy chiếu mình với thánh Phanxicô. Đây chắc chắn không phải là một lựa chọn tình cờ.”*

Vậy ngài hàm ý gì ?

Ngài muốn tái hiện cái động thái cách mạng bậc nhất trong lịch sử Giáo hội: Không trong tư cách một kẻ dị giáo mà trong tư cách một người trong lòng Giáo hội. Cái động thái của người, như Giotto đã thể hiện Thánh Phanxicô thành Assisi, gánh lấy Vương cung Thánh đường Laterano đang nghiêng đổ¹.

¹ Bức tranh tường *Il sogno di Innocenzo III / Giấc mơ của Đức Giáo hoàng Innocent III* là một trong những kiệt tác nổi bật nhất trong chuỗi 28 bức tranh về cuộc đời Thánh Phanxicô thành Assisi do họa sĩ Giotto xứ Bondone thực hiện khoảng năm 1297–1299 tại Vương cung Thánh đường Thượng Assisi. Trong bức tranh, Giotto diễn tả một thị kiến mà Đức Giáo hoàng Innocent III đã có vào đầu thế kỷ XIII. Ngài thấy Vương cung Thánh đường Laterano – biểu tượng của toàn thể Giáo hội Công giáo – đang nghiêng ngả sắp đổ, và một vị tu sĩ nhỏ bé đã đứng ra trụ đỡ ngăn nó sụp xuống. Vị tu sĩ ấy chính là Thánh Phanxicô thành Assisi.

Điều cũng đã tới phiên Đức Thánh cha Phanxicô ?

Như thể bảo rằng: Tôi ý thức Giáo hội đang nghiêng đổ và cần một thánh Phanxicô: Không phải một cuộc trùng tu, mà một cuộc cải cách triệt để. Đó là hàm ý.

Ông muốn nói đến việc ngài được cử chọn trong một thời kỳ bê bối và chia rẽ, sau sự từ chức cay đắng của Đức Thánh cha Bênêdictô XVI ?

Có những vụ bê bối, đúng, nhưng vô vàn sâu xa hơn: Sự bất lực của Giáo hội trong việc gieo giảng Ngôi Lời (Verbum). Không chỉ một vấn nạn luân lý, mà còn là vấn nạn về sứ mệnh của Giáo hội trên thế giới, đã và đang ở trong tình trạng rõ ràng là khủng hoảng.

Nếu ông cho rằng khủng hoảng vẫn đang tiếp diễn, tức là nỗ lực cải cách của Đức Thánh cha Phanxicô đã thất bại ?

Đức Thánh cha Phanxicô đã khởi xướng một cuộc cách mạng bằng những động thái dứt khoát và rõ ràng, bắt đầu bằng việc chọn lựa hàng giáo phẩm, các vị giám mục và hồng y. Nhưng tất cả vẫn đang-hình-thành, chưa thể nói trước được thành công. Trong khi đó, tình trạng phi-Kitô giáo hóa ở thế giới phương Tây vẫn tiếp diễn.

Ông hàm ý gì khi nói tình trạng phi-Kitô giáo hóa ở thế giới phương Tây ?

Chúng ta đang sống trong một thế giới đã lãng quên Đức Kitô, và tôi nói điều này trong tư cách không phải là một tín đồ. Giờ đây thậm chí không có đến một dẫn chiếu giả hình về truyền thống Kitô giáo: Rất rõ trong những nhân vật như Trump, cũng như trong cuộc sống thường nhật. Tôn giáo của chúng ta giờ là tiên-bộ-trở-thành-phát-triển, mọi thứ đều được đo bằng cái thước đo đó. Dấu hiệu lớn cho những gì chúng ta đang trải qua chính là vụ cháy nhà thờ Đức Bà Paris.

Nghĩa là ?

Tất cả những Kitô hữu đích thực mà tôi biết đều cảm nhận vụ cháy đó như là một biểu tượng của tình trạng phi-Kitô giáo hóa. Thể hiện rõ trong hầu hết các nhà lãnh đạo chính trị phương Tây hiện nay. Những vị cha sáng lập Châu Âu – Schuman,

De Gasperi và Adenauer – là những người cuối cùng truyền tải cảm hứng Kitô giáo.

Nếu vụ cháy là một dấu hiệu, thì cuộc tái thiết trong thời gian kỷ lục có phải là một dấu hiệu cho điều gì đó đang thay đổi ?

Nói thế nào đây, như nhà hát Fenice ở Venice thôi : Chẳng qua đó là một đền đài ở trung tâm lịch sử.

Và Đức Thánh cha Phanxicô đã nỗ lực chống lại tình trạng phi-Kitô giáo hóa này ?

Ngài đã lên án điều này ngay từ văn kiện chính thức đầu tiên với những nhấn nhá hết sức cứng rắn.

Việc ngài là một tu sĩ Dòng Tên ảnh hưởng thế nào đến thông điệp của ngài?

Như Thánh Phanxicô ở thế kỷ XIII, trong thời khắc quyết định cho sự sống còn của Giáo hội, giữa những xung đột với quyền lực chính trị và các phong trào dị giáo lớn, đã nhận ra cần có một cuộc cải cách lớn, cũng như thế vào thế kỷ XVI, Thánh Ignatiô Loyola và Dòng Tên đã là lực lượng đề kháng, ở trung tâm quá trình cải cách Công giáo. Di sản dòng Thánh Ignatiô chính là di sản Đức Thánh cha Phanxicô cuu mang.

Di sản Dòng Tên và di sản thánh Phanxicô cùng nhau ?

Hai di sản không hề mâu thuẫn nhau, cả hai có phương thức tương đồng để trải qua những cuộc khủng hoảng lớn. Khi nói về những nhân vật có khả năng đọc các sự kiện theo *sóng dài* chứ không theo thời sự hoặc cơ hội như thế, thì ta hiểu ra cái khoảng cách, sự không cân xứng giữa Đức Thánh cha Phanxicô và bất kỳ một nhân vật chính trị nào trên Trái đất hôm nay.

Đức Thánh cha Phanxicô đại diện cho điều gì đối với người không phải là tín đồ ?

Rất nhiều điều. Bởi không phải là tín đồ không có nghĩa chiều theo cái chủ nghĩa thực tế vô liêm sỉ cho rằng cái có giá trị là luật của kẻ mạnh, là sự trịch thượng, là việc mong muốn những cuộc trục xuất người di dân hoặc những sự bất bình đẳng đang lan tràn trên thế giới... Trong chùng mực là tiếng nói duy nhất có thẩm quyền ngay cả trong chính giới khi tố cáo những tội ác này, Đức Thánh cha Phanxicô đã

là một hình mẫu để tham chiếu cho cả những ai không phải là tín đồ. Và rồi từ một giác độ lịch sử, cần có một suy ngẫm tổng quát hơn.

Đó là ?

Trong mọi hành động của mình, ngài đã bày tỏ, đôi khi thậm chí một cách trực tiếp, sự kết thúc không thể đảo ngược của bất kì một tính trung tâm nào của châu Âu. Điều này không chỉ liên quan đến suy tư lịch sử và triết học, mà còn hiển nhiên từ mọi góc độ: Nhân khẩu học, kinh tế, chính trị.

Kết thúc tính trung tâm của châu Âu hoặc của phương Tây ?

Với phương Tây nói chung, còn có thể tranh luận, vì Mỹ vẫn giữ được sức mạnh. Nhưng với châu Âu, dường như đã xong.

Phải chăng ngài là một vị giáo hoàng của cánh tả như người ta thường định nghĩa ?

Vớ vẩn. Ngài đã nỗ lực gieo giảng Ngôi Lời trong một hệ thống toàn cầu cho một phương Tây vắng thiếu khả năng lắng nghe.

Chính trường ưa hay kỵ ngài ?

Khai thác ngài khi có thể. Từ nhiều thập kỷ nay, chính trường nhìn các vấn đề lớn mà Giáo hội đặt ra dưới lăng kính khai thác: Thấy có lợi trong những gì Đức Thánh cha nêu lên thì ủng hộ, bằng không thì công khai hoặc ngầm ngầm chỉ trích. Phần lớn chính giới nước ta đôi đầu với ngài, điều chưa từng xảy ra với các vị giáo hoàng trước.

Theo ông, tại sao ?

Vì ngài có thái độ dứt khoát và rõ ràng khi tố cáo cuộc thảm sát ở Gaza, rao giảng sự cấp thiết của một cuộc đàm phán cho chiến tranh Ukraina. Ngài đôi đầu với cả một khối rộng lớn giới lãnh đạo chính trị.

Ông chờ đợi gì ở mật nghị sắp tới ?

Cần hiểu thấu đáo các tương quan nội bộ để biết liệu có thể hình thành được một đa số muốn tiếp nối con đường của Đức Thánh cha Phanxicô hay không. Tôi nghĩ không ai biết được kết cục.

Ông ước mong gì ?

Nguy cơ lớn theo tôi là sự thắng thế của phía đại diện bởi một khu vực giáo phẩm Anglo-Saxon rất rộng mà những năm gần đây đã phê phán cách nhìn của Đức Thánh cha Thánh cha Phanxicô về quyền con người, quyền dân sự và những vấn đề chính trị.

Di sản của đức Thánh cha Thánh cha Phanxicô là cuộc cách mạng đang-hình-thành trong Giáo hội, hay còn là điều gì khác ?

Có cả nỗ lực xây dựng hòa bình, một nền hòa bình can dự đến sứ điệp Tin Mừng. Không phải những cuộc ngừng bắn, mà là những hiệp ước hòa bình đích thực.

* Massimo Cacciari (1944) : Triết gia lớn người Ý, nổi bật với tư tưởng kết hợp giữa triết học, thần học và chính trị.

Vũ Ngọc Thăng dịch

Nguồn: La Stampa, 23/4/2025.